

Mart 07, 2021

**SUYUN ÖTE YAKASINA GEÇEN ALA GEYİĞİN
TÜRKÜSÜ
(TÜRK KÜLTÜR VE SANATINDA GEYİK, DAĞ
KEÇİSİ, AT VE KOÇ SEMBOLİZMİ VE
TÜRKLERİN GÖÇÜ)**

Tokuz aralı sıgun keyik men bedük tiz üze ünüpen münreyür men üze teñri esidti asra kisi bilti antag
küçlüg men ter, ança bilinler edgü ol

:۲۷۳۵۶:۵۱۴:۴۷۱۷۵
:۴۵۴۵:۴۵:۴۵۴۵۴۵
:۴۵۴۵:۴۵:۴۵۴۵:۴۵۴۵
:۴۵۴۵:۴۵:۴۵۴۵۴۵۴۵۴۵
:۴۵۴۵:۴۵۴۵:۴۵۴۵:۴۵۴۵
:۴۵:۴۵۴۵:۴۵:۴۵۴۵
:۴۵:۴۵۴۵:۴۵:۴۵۴۵۴۵
۱۷:۴۵:۴۵۴۵:۴۵۴۵۴۵

Dokuz çatallı boynuzlu geyik ben. Büyük dizlerim üzerinde yükselip böğürür ben. Üstte Tanrı işitti,
altta kişi bildi. Öyle güçlü ben, der. Anca bilin, iyi ol...

Aydınlık Kitabı

İrk Bitik

(Uygur Türklerine ait Turfan yazıtlarından)

Benü Cur
(Ebedi)Bengü Cır (Şarkı/Türkü/Tanrısal ilahi koro, musiki)

Yenisey Suygın (e-57)
Bengü Bitik Taş
(Türkçe yazıt)

Yukarıdaki Bengü Bitik Taşta Tanrı katına erişme "Bengü Cır: Ebedi İlâhi Koro/Tanrısal Senfoni" olarak anlamlandırılmış ve Gökyüzüne Tanrı katına erişen (uçan) boynuzlu geyik,at ve dağ keçisi şeklinde resmedilmiştir.

İslam öncesi Türk inanç, kültür ve sanatında Geyik sembol ve motifi önemli bir yer tutar. Bu inanca göre Geyik yol gösterici Tanrı katına erişebilen kutsal bir hayvandır. Geyiğin boynuzları Hayat ağacını andırır ve Hayat ağacı ile ilişkilendirildiğinden göğe Tanrı katına uzanır. Bu nedenle Geyiğin iyi insanların ruhlarını Tanrı katına sırtında taşıdığına inanılmıştır. Erken dönem Türk mezar ve kurganları ile taş betiklerde ve çizimlerde yoğun olarak Geyik sembolünün kullanılmasının bir nedeni budur. Daha sonraları bu taşıyıcı hayvan motifinde geyiğin yerini Pazırık İskit kurganında görüleceği üzere geyik boynuzu süsü verilmiş at almıştır. Daha sonraları boynuzlu dağ keçisi almış özellikle Gök-Türkler döneminde tamga olarak sıklıkla kullanılmıştır. İslam sonrası dönemlere ise bu taşıyıcı hayvan boynuzlu koç olmuştur. Koç başlı mezar taşları bunu ifade eder. Ayrıca bazı mezar taşlarına konulan boynuzlu koç kafatası da bu kültürün devamıdır. Hala Anadolu da Kurban bayramında kesilen kurban hayvanının ölen kişiyi sırtında taşıyacağı sırat köprüsünü uçarak ve geçerek ölen kişiyi Cennete taşıyacağına yönelik inanç bu kültürün devamı niteliğindedir. Gök-Tanrıya sunulan adak ve kurbanlarda Geyik, At ve Koç kurbanlarının bir nedeni ise; Tanrı'dan kut almak ve dilekte bulunmaktır. Yine Kam/Şamanların ritüellerinde geyik boynuzlu başlık giymeleri de

sembolik olarak Gök-Tanrı katına erişmeyi ifade ettiğinden kötü ruhları kovucu anlamınıda taşımaktadır. Konumuza dönersek; Geyiğin sesi de böğürmeside kutsaldır. Bu nedenle Türklerce yapılan, savaşlarda ve uzaklara haber iletmede kullanılan üflemeli çalgı olan Türk karay ve boruları geyik sesi taklit eder.

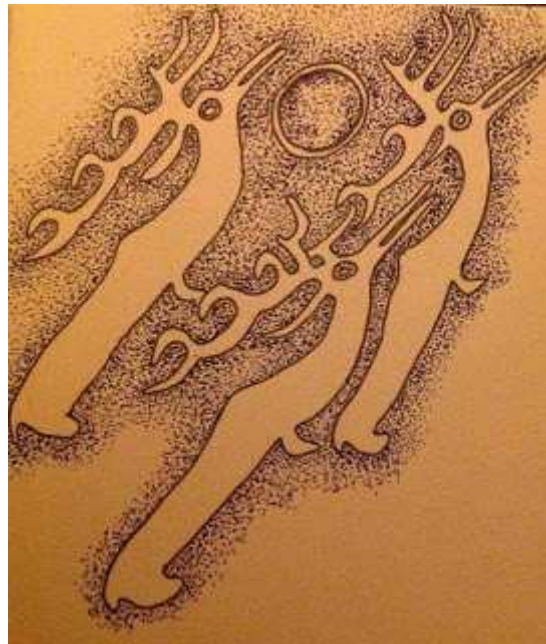
Pazırık kurganında kadim Türk kurgan kültürü gereği Atlarda kurganda gömülüdür. At süslemeleri Altay bölgesindeki Türk kaya resimleri ile aynıdır.

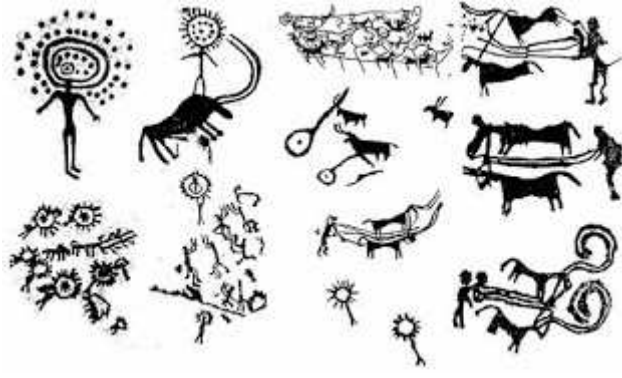
"Türk Göktengri inancına göre, 3000 yıllık 'Ruh taşıyıcı geyik taşları ve hikayesi: Geyik taşlarının tarihi Türk Devletlerinin kurulduğu Moğolistan'da ve Kazakistan'da yatıyor. Moğol bilim insanı Prof. Bayarsaihan Jamsranjav'a ' göre, bronz çağından kalma yaklaşık 3000 yıllık geyiklerin betimlendiği taşlara "geyik taşları" denir. Bu oluklu taşlar, boynuzların boynuzlarını ve gökyüzüne doğru uçan geyikleri içeriyordu. Dünyada yaklaşık 1.500 anıt geyik taşı var. Bu 1.500'ün 1.300'ü Moğolistan'da, diğer iki yüz anıtta Altay dağında 60, Yenisey'de 20 ve Sibiry'a'da 60 geyik taşı vardır. Doğu Kazakistan'ın Tarbagatay dağlarında yaklaşık 40 geyik taşı var. Xinjiang Altay'da 92 geyik anıtı var. Ayrıca Kafkasya ülkelerine de 24 geyik anıtı var. Üç bin yıl önce Türkler inanışlarına göre ölen devlet adamları için kurganlar yaptılar. Kurganların yakınlarına da geyik taşlarını diktiler. Bu geyik taşlarının kurgandakilerin ruhlarını gökyüzüne taşıyacağına inanılırdı."(Türk Dünyası Dergisi 2020)

İç Moğolistan Hun Türkleri dönemine ait koç üzerinde/sırtında ölen kişinin ruhunu uçmağa taşıdığını ifade eden mezartası

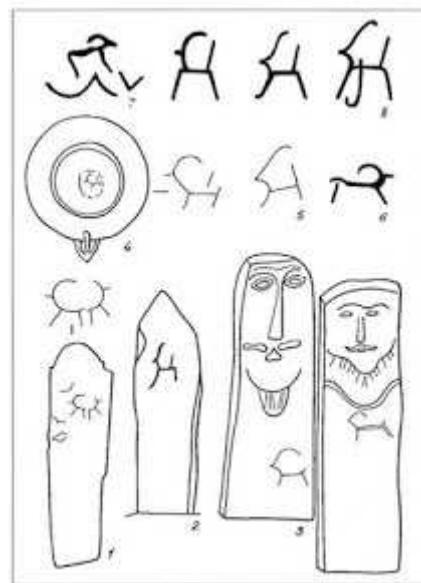

Рисунок 1. Древние изображения человека.

Proto-Türklere ait Altay Kalpak Taş Petroglifleri, gece ve yıldızlar...

Göge yolculuk; uçmağa (cennete)/Tanrı katına varmak...

İdil Nehri Türklerin büyük göçlerinin önlerindeki en büyük engeldi. Aşılması en zor olan gürül gürül akan nehri buzul çağıının son evrelerinde (konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için:"TÜRKOLOJİ MAKALELERİ kitabımda ki; Türklerin Büyük Kağanı Dünya Fatihi; Oğuz Kağan'ın Yaşadığı Çağ Ve Coğrafya Üzerine Değerlendirmeler" adlı makalemi okuyabilirsiniz)M.Ö.10.000 lerde ilk aşanlar Oğuz Kağan destanında anlatıldığı üzere Oğuz Kağan ve savaşçılarıydı. Uygur harfleri ile yazılı en eski Oğuz Kağan Destanında bu olay şu şekilde anlatılmaktadır:

Tan ağarınca Oğuz Kağan 'ın çadırına güneş gibi bir ışık girdi. O ışıktan gök tüylü ve gök yeleli büyük bir erkek kurt/börü çıktı. Bu kurt/börü Oğuz Kağana hitap etti ve : 'Ey Oğuz, sen Urum (Batı) üzerine yürümek istiyorsun; ey Oğuz, ben senin önünde yürümek istiyorum'- dedi. Ondan sonra Oğuz Kağan çadırını dürdürdü ve gitti. Gördü ki, askerin önünde gök tüylü ve gök yeleli büyük bir erkek kurt yürümektedir ve kurdun ardı sıra ordu gelmektedir. Gök tüylü ve gök yeleli bu büyük erkek kurt bir kaç gün sonra durdu. Oğuz Kağan da askeri ile durdu. Burada İtil Müren adında bir deniz vardı. Bu İtil Müren'in kenarında bir kara dağın önünde savaş başladı. Okla, kargı ile ve kılıçla vuruştular. Askerlerin arasında vuruşma çok oldu, halkın gönüllerinde kaygı çok oldu. Boğuşma ve vuruşma öyle yaman oldu ki, İtil Müren 'in suyu zencefre gibi baştan başa kıp kırmızı oldu. Oğuz Kağan yendi ve Urum Kağan kaçtı. Oğuz Kağan Urum Kağan 'ın hanlığını ve halkını aldı. Onun ordugahına pek çok cansız ve pek çok canlı ganimet düştü. Urum Kağan 'ın bir kardeşi vardı. Adı Uruz Beg idi. Bu Uruz Beg oğlunu dağ başında, derin ırmak arasında iyi tahkim edilmiş bir şehre yolladı ve : ' Şehri korumak gerek, sen şehri bizim için kuru ve savaştan sonra bize gel'- dedi. Oğuz Kağan bu şehre yürüdü. Uruz Beg 'in oğlu ona çok altın ve gümüş yolladı ve dedi ki : 'Ey (Oğuz Kağan), sen benim kağanımsın; babam bana bu şehri verdi ve : ' Şehri korumak gerektir; sen de şehri benim için kuru ve savaştan sonra gel' - dedi. Babam (sana) kızdı ise, bu benim suçum mudur? Ben senin emrini yerine getirmeğe hazırım.Bizim saadetimiz senin saadetindir; bizim uruğumuz senin ağacının (?) yemişindendir. Tanrı sana yer vermek lutfunda bulunmuş ; ben sana başımı ve saadetimi veriyorum ; sana vergi veririm ve dostluktan çıkmam'- dedi . Oğuz Kağan yiğitin sözünü iyi gördü, sevindi, güldü ve ' Sen bana çok altın yollamışsın ve şehri iyi korumuşsun' dedi. Onun için ona Saklap adını koydu ve onunla dost oldu. Sonra Oğuz Kağan askerler ile İtil adındaki ırmağa geldi. İtil büyük bir ırmaktır. Oğuz Kağan onu gördü ve : 'İtilin suyunu nasıl . geçeriz?'- dedi. Asker arasında iyi bir bey vardı. Onun adı Uluğ Ordu Beg idi. O akıllı ve . . . bir erdi; gördü ki, bu yerde pek çok dal ve pek çok ağaç . . . O ağaçları . . . kesti ve bu ağaçlara yattı, geçti. Oğuz Kağan sevindi, güldü ve : ' Sen burada bey ol; senin adın Kıpçak Beg olsun' dedi. Yine ilerlediler. Ondan sonra Oğuz Kağan yine gök tüylü ve 'gök yeleli erkek kurdu gördü. O kurt Oğuz Kağan 'a: 'Şimdi, Oğuz, sen asker ile buradan yürüyerek, halkı ve beyleri götür; ben önden sana yol gösteririm'- dedi. Tan ağar'ınca, Oğuz Kağan gördü ki, erkek kurt askerin önünde yürümektedir; sevindi ve ilerledi. (Kaynak:Oğuz Kağan Destanı/ W. Bang Ve G. R. Rahmeti Arat/ İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili Semineri Neşriy A Tından İstanbul 1936 Sayfa:19-23)

Daha sonraki dönemlerde de Ural-Altay dil gurubuna göre Türklerin bir kolu zamanında gök renkli kurt /Gök-Börü öncülüğünde idil nehrini geçerek batıya göç etmiş (Başkurt ismi bu destan nedeniyle kurtlara yani Türklere yol gösteren Başkurt anlamında verilmiş) doğuda kalan grup Altay gurubu iken Batıdaki grup İdil-Ural gurubu (Macar, Fin, Bulgar, Çuvaş,

Gagavuz/Gök-Oğuz, Başkurt Türkleri) oluşmuş zaman zaman doğudan batıya göçler çağlar boyu süregelmiş gitmiş (İskit, Hun, Avar, Oğur, Altınordu/Kırım Tatarları gibi)

İdil Nehri

Bu göçler Çuvaşistan (Çavuş) Türklerine ait Alp destanı ile Başkurt Türklerine ait destanlarda şu şekilde geçmektedir:

Alp Destanı:

Dostlarım siz kutsal kurdun şarkısını duydunuz mu?

Duymuşsunuzdur. O bugün de, Alp'ı götürdüğü zamandaki gibi söylüyor. Bize, Aşa Pihambar'ın (Tanrı elçisinin) duygularını ulaştırıyor.

Atalarımız zamanında, uzakta Altın Dağları tarafında, Alp yiğit milletiyle yaşamış. Sürü sürü hayvan beslermiş. Onların atları, kırlarda özgürce gezermiş. Semiz öküzler böğürüp yüksek dağları titretirmiş. Günler geçmiş. Yıllar bitmiş.

Alp yiğit bir gün batıdaki bereketli kırlar tarafına göç etmeyi düşünmüş. Boyların yöneticileri bir yere toplayıp amacını söyleyerek konuşmuşlar. Boyların yöneticileri onunla anlaşmışlar. Sonra, Alp de o akşam gece yarısı olunca, Gök-Tanrı ile konuşmak için dağa çıkmış.

Dualarını edip bitirince Alp'ın önünde aniden bir kurt görünmüş. Onun çevresi ışıkla kaplıymış. İnsan gibi konuşarak o, büyük Alp'e şöyle demiş:

“-Büyük Alp, büyük Tanrının emriyle ben seni arkamdan batıya doğru götüreceğim. Sen endişelenme! Benim peşimden korkmadan yürü. Ben hep seninle birlikte, senin önünde olacağım. Senin hayvanlarını, halkını koruyacağım.” demiş.

Sonra Alp'ın halkı sabahleyin erkenden batıya doğru göç etmek için hareket etmiş. Onun önünde zaman zaman mavi kurt görünmüş. Durup durup ulumuş. Peygamber köpeğinin uluması Alp'ın halkına şarkı gibi işitilmiş. Onun vücudu gece daima, çepeçevre aydınlık içinde görünmüş. Yaşlıların söylediğine göre bu kurt, Alp'ın milletini, Aramaşı Dağı'na doğru götürmüş. Bizim büyük atalarımızın bu çevredeki hayatı böyle başlamış...

Biz kurtlarız. Bizim neslimiz Alşih'te en eski diye bilinir. O, kurt soyundan türemiştir. Memurlar, bizim soyadımızı değiştirdiklerinde Rusça "volkov" diye yazmış. Atalarımızın büyük büyük babası bu yüzünden çok sinirlenmiş:

—Biz kurtoğulları oluruz?! Biz kurduz, demiş.

Alp halkını buraya Tanrı Kurdunun işareti ve yol göstermesiyle getirdi. Biz, o kurdun, o halkın neslindeniz. Diyerek Alp hakkındaki hikâyeyi anlatmış. Böylelikle, biz kurtlar, kutsal canın neslindeniz...

(Çuvaş Türkleri Alp Destanı/Çıvaş Halih Pultarılıhı, Çıvaş Eposi, s. 41-42/Haz. G. Yumart, İ. G. Trofimova) Şupaşkar 2004.)

Başkurt Destanı:

Eski zamanlarda uzak şarkta yüksek, karlı dağlarda 'Başkurt, Nogay, Kazak, Kırgız' kavimleri bir tek babanın evlâdı olarak yaşıyorlardı. O vakit 'Başkurt' Nogay, ve başka.." isimler yoktu. Bir zaman bunlar arasında ihtilâf ve mücadele zuhur etti. Günlerin birinde bu kabile reisi ava giderken önünde bir kurt peyda oldu. Reis, bu kurdu takip ede ede, cennet gibi ormanları ve nehirleri olan bir azametli dağlara geldi. O vakit Kurt birden bire kayboldu. Reis anladı ki, bu rehberlik eden Kurt, Tanrımdan bu kavme tayin edilmiş "Kut: talih"dir. Reis geriye, şark diyarına vardı. Kavim ve kabilesini beraber alıp Ural dağlarına getirdi. İşte diğer kardeşlerinden ayrılan bu kabileye "Başkurt" denildi ki, "Kurdun baş olup getirdiği kavim" demektir.”(İnan, Abdülkadir, “Türk Rivayetlerinde Bozkurt”, Makaleler ve İncelemeler, C II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1987.)

Bozkurt/Gökbörü Türklerin özgürlük ve bağımsızlığını ifade eden Türk kültüründe en önemli sembollerdendir.(Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için: "TÜRKOLJİ MAKALELERİ kitabımdaki; TÜRKLERİN ÖZGÜRLÜK VE BAĞIMSIZLIK SEMBOLÜ: BOZKURT/GÖK-BÖRÜ adlı Makalem okunabilir)

Kurtla ilgili rivayet Türk Halkları nezdinde iki temel unsur içermektedir. Kurt, Türklerin Atasıdır ve kurt Türklerin koruyucusu ve önderidir. İkinci motif Başkurt folklorunda özellikle iyi muhafaza edilebilmiştir. Totem, koruyucu ve önder sıfatıyla eski Macar rivayetlerin de yaygın olarak bilinmektedir. D.Gyorffy, eski Macar kroniklerinde yer alan bir hikayeyi aktarmaktadır: Macarların Atası Menrot'un oğulları Hunor ile Mogor Av sırasında genç bir geyiği takip ederek Maetis'te (Azak Bataklıkları) yeni vatanları Lebedya'ya giden yolu keşfettiler. Bu rivayetin bir varyantı Kayserili Propokius'un eserinde ilginç ayrıntılar eşliğinde anlatılmaktadır. Propokius'un anlattığına göre: eski çağlarda, kalabalık Hun kitleleri Kuzey Kafkasyanın geniş topraklarında meskun oldukları dönemde, Hun Kralının birisi Utigur, diğeri Kutrigur adında iki oğlu vardı. Bir gün av sırasında bu gençler bir geyiği kovaladılar...Geyik onlardan kaçarak bu sulara daldı. Gençler geyiğin peşinden gittiler ve onunla beraber karşı sahile çıktılar. Hikayenin devamı özellikle ilginçtir. Gençler Maeotis'in diğer sahiline vardıklarında takip ettikleri hayvan hemen kayboldu. Benzer bir hikaye VI. Yüzyıl Bizans tarihçisi Agathius'un eserinde de yer almıştır. Bu rivayeti Hunlarla bağlantılı olarak Jordan'da(VI.Yüzyıl) anlatmaktadır:"Bu boyun insanları bir defasında her zamanki gibi iç Maeotis sahillerinde av ararken aniden karşılarında bir geyiğin peydah olduğunu farkettiler. Geyik suya girdi kah ilerledi, kah durdu, yol gösterdi. Onu takip eden avcılar. Maeotis gölünü yürüyerek geçitler. Oysa o zamana kadar o gölün deniz gibi geçilmez olduğunu düşünüyorlardı. Ancak hiç bir şeyden haberi olmayan bu kişilerin önünde İskit toprakları görüldüğünde bu geyik kayboldu. Hayvanın mucizevi bir klavuz olarak yer aldığı bu hikâye batılı yazarların eserlerinde henüz V.Yüzyıldan itibaren bilinmekteydi:Sozomen, Zosimus, Eunapius, vb. Mucizevi veya kutsal hayvanla ilgili rivayetleri Güneydoğu Başkurtlarının vatanlarına bir kurdu izleyerek geldiklerine hikaye eden rivayetlerine şaşırtıcı şekilde benzemektedir. Başkurtların Atalarıda çölleri ve engin bozkırları geçtikten sonra Urallara varınca kurtta aynen geyik gibi kayboluyor. Türklerin ve Moğolların Atası ve koruyucusu ata kurtla ilgili ve köken itibariyle Orta Asyalı olan bu rivayetle; Hunların, Bolgarların veya

Madyarların klavuzu ve önderi olan mucizevi hayvanla ilgili rivayet arasındaki benzerlik ve paralellikler bu kadim boyların Asya ve Doğu Avrupa topraklarında yaşanan etnik tarihlerinin bağlantılarına dair yazılı kaynaklara önemli bir ek oluşturmaktadır.(Kaynak: İtil-Ural Türkleri/ Ray Gumeroviç Kuzeyev/Selenge Yaynevi sayfa: 159-161)

Bir İskit Kurganında bulunan Altın Aplike Pano. Gunovka, Ukraine. Türk-Hun giymli bir avcı tasvir edilmiş. Hayat ağacının önünde koşan bir geyiği kovalıyor. Hun mitlerinde, Hunlara Batıya göçlerinde rehberlik eden Geyik söylencesini anımsatır.

TAURANLI (TURANLI) TAURİCA (TÜRK) ARTEMİS:

Yunan mitolojisinde avcılık, okçuluk ve ay tanrıçası olarak bilinen Artemis gerçekte İskit/Saka Türk Efsanesidir. Antik çağlarda İskit/Saka Türklerinin başkenti Kırım Taurica (Türk) Chersonnesus ismiyle bilinirdi. Bu nedenle Artemis Tauran (Turanlı) Artemis olarak anılmıştır. Gerek MÖ.3000 lerde Truvalılar ve devamcısı olan Traklar ve Etrüskler vasıtasıyla Grek kültürüne Artemis Miti geçmiş Etrüsk Türk Sanatındaki Artemis sanat eserleri zaman içerisinde Grek kültürüne mal edilmiştir.

Yine MÖ.7. YY da İskit/Saka Türklerinin Efes bölgesini ele geçirmesi ve Efes şehrini kurması nedeniyle Efeste Artemis adına sunaklar yapılmış, Efesli Artemis doğurganlığın sembolü olarak adlandırılmıştır. Yine İskit Saka Türk şehri Efesten batı kültürüne Artemis miti aktarılmıştır. Artemis, Mitlerde tıpkı İskitli Amazon Türk kadın savaşçılar gibi Bekardır. Tıpkı onlar gibi Ok ve Yayla avlanır. Türk Şamanlar ve Türk Destan karakterleri gibi Geyik donuna (şekline bürünür) Geyik sembolizmi ile anılır.

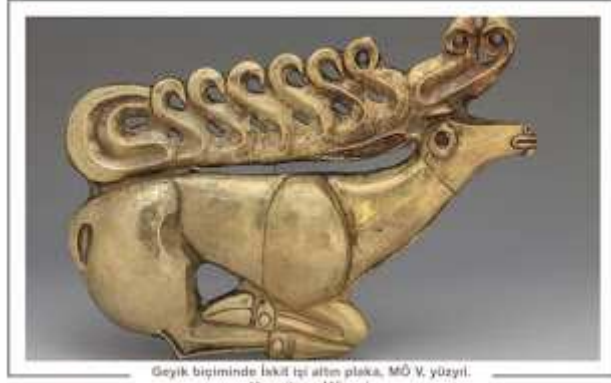
Resimler:

MÖ.5. YY la ait üzerinde Artemisin Av sahnesinin yer aldığı Etrüsk Türk Vazosu /Boston Güzel Sanatlar Müzesi

MÖ.4.YY la Ait Geyik üzerinde avlanan Kırım Türk'ü Artemisi tasvir eden altın küpeler

İskit,Hun,Göktürk dönemine ait sanat eserleri incelendiğinde de Geyik sembol ve motifinin Türkler tarafından benzer tarzlarda sıklıkla kullanıldığı görülecektir.

Geçik biçiminde İskit tipi altın plaka, MÖ V. yüzyıl.
Hermitage Müzesi.

© Can Stock Photo - csp41054471

Türklerin Türeyiş Efsanelerinde Geyik:

Bazı türeyiş efsanelerinde geyik Türk topluluklarının atası olarak anlatılmaktadır. Bu, Kuman ve Moğol türeyiş efsanelerinde de görülmektedir. “Bazı Türk halkları soylarını kurttan, bazıları da geyikten getirmişlerdi. Çingiz-Han’la ilgili mitoloji bu her iki motifi de birleştirmiş ve Çingiz soyunun babasını kurttan, annesini de geyikten getirmiştir” (Ögel, 2010: 45). “Cengiz-Han’ın ataları ve “Dişi beyaz geyik”: Çingiz-Han’ın ilk ataları ile ilgili efsanede, Türklerin Gök-Kurdu ile beyaz geyikler yan yana gelmiştir” (Ögel, 2010: 573). Mağara içerisinde bir Göktürk hükümdarıyla geyik şekline bürünmüş bir tanrıçanın beraber olması efsanesinde vurgulanmaktadır. Çingiz-Han’ın ilk atası olan “Gök-Kurt” ile, karısı “Kızıl veya

kızılımsı geyik”, bir denizi geçerek gelmişlerdi. Aslen gökte doğmuşlardı. Fakat denizle de ilgileri vardı. Bu eski Göktürk efsanesinde kurdun yerini insan, yani Göktürklerin ataları almışlardır. Göktürk hakanının sevgilisi de Deniz-İlahesi olan bir dişi geyiktir (Ögel, 2010: 570).

Yaşar Çoruhlu bu konuyu şu şekilde belirtmiştir: Geyiğin deniz tanrıçası sayıldığı bir Göktürk efsanesi de vardır. Çin kaynaklarının aktardığı bir efsaneye göre Göktürklerin atalarından birisi mağarada genç bir kız suretindeki deniz tanrıçasıyla sevişmektedir. Ancak hükümdar bu kızın aslında bir ak geyik olduğunu bilmiyordu. Bir süre avı esnasında sıkıştırılan hayvanlar arasında bulunan bir ak geyiği, askerlerden biri öldürünce gerçek durum meydana çıkar. Zira mağaraya giden hükümdar sevdiği kızı yerinde bulamayınca onun aslında geyik biçimine girmiş bir ilahe olduğunu anlar (Çoruhlu, 2017: 142). Moğollara göre ise geyik, tanrısal olarak kabul edilen kurttan aşağıdadır ancak yine de kutsal sayılmış ve kurdun eşi olarak kabul edilmiştir.(Kaynak: Sayın Alsan, Şenay ve Sinem Akın. “Türk Kültür ve Sanatında Geyik Sembolizmi”. ULAKBİLGE Sosyal Bilimler Dergisi, 45 (2020 Şubat): s. 215-226. doi: 10.7816/ulakbilge-08-45-08)

Alasığın/Ala Geyik: Türk, Altay ve Moğol mitolojilerinde kutsal geyiktir. Değişik Türk lehçe ve şivelerinde Alageyik, Alabolan ve Alabuğa olarak da bilinir. Türk kültüründe sığın(geyik) kutsal bir hayvandır. Bazen erenler alageyiğe dönüşür. Bazı Türk ve Moğol boyları soylarının bu kutlu varlıktan türediğine inanırlar. Çoğu zaman soyun bir kolu Gökkurt’tan, diğer kolu ise Gökgeyik’ten gelmektedir. Geyik sürülerinin başında bulunan kurtlara da Gökgeyik denilir. Geyiklerin boynuzları kamların en önemli simgelerindendir. Bozkurt gökyüzünün Alageyik ise yeryüzünün simgesidir. Macarların ataları da bir geyiği izleyerek denizi geçmişler ve bu denizin ortasındaki yarı bataklık bir adada türemişlerdir. Anadolu ve Asya halılarında ve kilim desenlerinde geyik motifine resim veya sembol olarak sıkça rastlanır. Günümüzde de geyik motifli kazaklar ve çoraplar sıkça karşımıza çıkmaktadır. Anadolu’da alageyiği kovalayan ve kaybolan avcı motifi masallarda ve türkülerde sıkça görülür.(Kurt, S. Nur (2020). “Türk Mitolojisi Evreninde Geyik Motifi Üzerine Genel Bir İnceleme”. Betik, S. 2, s. 60-73.)

Bazı Türk ve Moğol boyları, soylarının bu kutlu varlıktan türediğine inanırlar. Çoğu zaman soyun bir kolu Gökkurt’tan, diğer kolu ise Gökgeyik’ten gelmektedir. Geyik sürülerinin başında bulunup idare eden kurtlara da Gökgeyik denilir. Geyiklerin boynuzları kamların en önemli simgelerindendir. Kubamaral dokuz boynuzlu, boynuzları dokuz budaklı olarak betimlenir. Bozkurt gökyüzünü temsil eder. Alageyik ise yeryüzünün simgesidir.(Türk Söylence Sözlüğü, Deniz Karakurt, Türkiye, 2011/Bahaeddin Ögel, Türk Mitolojisi (Cilt-1, Sayfa 575)

Geyik sembolü Türkiye Türklerine ait kültür ve sanatta önemli bir yer tutar. Anadolu'nun ilk Akıncılarından Seyyid Battal Gazi Destanı tıpkı Ural-Altay Türk Destanlarında olduğu gibi Geyiği takip eden Avcı hikayesi ile başlar.

Destanda Seyyit Battal Gazi düşmanlarına şöyle seslenmektedir:

Biz Kurduz, siz koyunsunuz. Kurt koyundan istediğini kesmez ve kişi kendi nimetini kimseye yedirmez.

(Battal Gazi Destanı sayfa :181 Akçağ Yayınları Dç.Dr. Hasan Köksal)

Battal Gazi; 8. Yüzyılda Anadolu ya akınlar düzenlemiş Malatya başta olmak üzere bir çok ilde yurt tutmuş ve yaptığı akınlarla fetihlerde bulunmuş, 1071'de Malazgirt te Alparslan ile birlikte Anadolu'nun kapılarını kapanmamak üzere Türklere açan Danişmendli beyliğinin kurucusu Danişmend İbn-i Ali Taylu et Türkmanî'nin dedesi yani büyük Atası Beydilli Türkmenlerinin boy beyidir.

Nitekim Danişmendname de şöyle denmektedir:

Melik Danişmend Gazi Resulun neslidir.

Müslüman kişidir, Türklük onun aslıdır.

(Danişmend Gazi Destanından)

Her ne kadar Battal Gazi ile ilgili Arap olduğu iddiası mevcut ise de soy seceresi Danişmend Gazi esas alındığında onun Türkmen boy beyi olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim Battal Gazi Destanı baştan sona Türk Destan motifleri taşır. Battal Gazi Destanının bir çok bölümünde Battal Gazinin erleri Kurda düşman askerleri ise koyuna benzetilerek kurdun koyuna saldırdığı gibi Türklerin düşmanlara saldırdığı anlatılır. Bu anlatım şeklinin Gök-Türk kitabelerinde de aynı tabirlerle ifade edilmesi güçlü bir geleneksel kültürel bağdır.

Battal, bol,geniş, ağır anlamına gelmektedir. Anadolu da Türkmenler arasında gürbüz iri gözü kara çocuklar için bu tabir hala kullanılır. Battal kelimesi Abdal kelimesi ile de ilişkilendirilir. Ak Hunlara Antik Yunan kaynakları Ephthalite , Abdel veya Avdel derken, Ermeniler Aktalitler ve Haital , Persler ve Araplar Haytal veya Hayatila demektedirler. Battal ve Abdal kelimelerinin etimolojik kökeni buraya dayanır. Battal Gaziye Destanda Battal ismini onu düelloda yenemeyen Bizanslı Ahmerin vermesi Battal Gazinin ise Ahmeri yenmesi ve onun İslamı Kabul etmesi nedeniyle Ahmere Battal Gazinin isim olarak Ahmet TURAN ismini vermesi manidardır. Zira TURAN ismi Türkçe kökenli bir kelimedir.

14. yüzyılda yaşamış olan tıpkı Ahi Evren gibi Horasan Hoy'dan Anadolu'ya gelen Türkistanlı Hoca Ahmed Yesevi dervişlerinden Türkmen Ereni olan Pîr-i Horasan Hacı Bektaşî Veli'nin Bektaşî Tarikatının mensubu olan ve Orhan Gazi ile birlikte erenleri ile Bursa'nın fethine savaşa katılıp geyik üzerinde savaştığı için Geyik Abdal Musa olarak bilinen Alp Eren, Bursanın fethi sonrası Antalya, Elmadağ'da tekke kurmuştur. Abdal Musa ile ilgili rivayet ve menakıplarda Kaygusuz Abdal (Alaiye/Alanya) beyinin oğlu Gaybi) avlanırken attığı okla bir geyiği koltuğundan vurur. Yaralı geyik kaçar, Gaybi arkasından koşar. Geyik Abdal Musa'nın tekkesine girer, arkasından avcı da girer, dervişlerden geyiği sorar. Dervişler görmediklerini söylerler. Çekişme başlar. Olaya Abdal Musa karışır ve koltuğu altından kanlı oku çıkararak Gaybi'ye gösterir. Gaybi okunu tanır ve Musa'ya bağlanır. Alanya beyi oğlunu tekkeden kurtarmak ister ama Gaybi, Musa'dan ayrılmaz. Bey, Teke (Antalya) beyine başvurarak oğlunun kurtarılmasını ister. Teke beyinin gönderdiği ordu Musa'ya yenilir, Gaybi tekkede kalır. Bu rivayette tıpkı Ural-Altay Türk Destan motifi mevcuttur.

Ala Geyik Anadolu Türk efsane,şiir ve türkülerinde de önemli bir yer tutar.

Alageyik efsanesine göre Serçeme köyünde dağ keçisi ve geyik avına çok meraklı bir genç yaşarmış. Dağ keçisi ve geyik avından başka bir şey düşünmeyen bu genç her zaman Serçeme kayalıklarında geyik avına çıkarmış. Serçeme'de de güzel bir kız yaşarmış. Avcının gönlü avından sonra bu kıza düşmüş. Serçeme köylüleri durumu anlayınca delikanlıyı geyik avından vazgeçirip bu kızla evlenmesi için kandırlar. Düğün gecesi genç, Serçeme kayalıklarında geyik seslerini duyunca gelini teli duvağı ile orada bırakır, silahını kapıp geyiğin peşine düşer. Mevsim kış olduğu için kayalıklar su içindeymiş. Geyiğin peşinden giden genç Serçeme kayalıklarındaki oyuklardan birine düşer. Her taraf buzla kaplı olduğu için oyuklardan çıkamaz ve donarak ölür. Anadolu'nun dağlık, ormanlık bölge halkı arasında ve özellikle Toroslar'ın Gâvur Dağları'nda alageyikle ilgili ağızdan ağza dolaşan zengin bir edebiyat vardır. Bunlar zaman zaman âşıklar tarafından dile getirilmiş, yazarlar tarafından kaleme alınarak işlenmiştir. Hatta bu hikâyelerin bazı halk türkülerinin doğuşuna zemin hazırlayanları da olmuştur.

Ben de gittim bir geyiğin avına

Geyik çekti beni kendi dağına

Tövbeler tövbesi geyik avına

Siz gidin kardaşlar kaldım kayada diye başlayan ve avcının ağzından söylenen bu türkü, yavrusunu avlayan ana geyiğin intikam almak için avcıyı peşinden sürükleyerek bir uçurumdan düşürmesi üzerine yakılmıştır. (Kurt, S. Nur (2020). “Türk Mitolojisi Evreninde Geyik Motifi Üzerine Genel Bir İnceleme”. Betik, S. 2, s. 60-73.)

Ala Geyik efsanesi ile ilgili Türkiye'de 1969 yılında birde Türk sinema filmi çekilmiştir.Süreyya Duru'nun yönettiği ve senaryosunu Yaşar Kemal'in eserinden Erdoğan Tünaş'ın yazdığı filmin başrollerinde Cüneyt Arkın, Mine Mutlu, Bilal İnci ve Aliye Rona oynamışlardır.Filmin senaryosu Yaşar Kemal'in Üç Anadolu Efsanesi adlı eserinin derlenmesi ile oluşturulmuştur.

Yazımıza Ala Geyik sembolü kullanılan Ziya Gökalp'in Ergenekon Destanı adlı Türklerin Altaylardan,Urala ve Anadolu'ya yolculuğunu anlatan şiiri ile son verelim

ERGENEKON

Biz Türk Han'ın beş oğluyuz,

Gök Tanrı'nın öz kuluyuz,

Beş bin yıllık bir orduyuz,

Turan yurdu durağımız!

Ak ordumuz sola gitti,

Üç hakanlık tesis etti,

"Medi", "Sümer Akad", "Hitti"

Bu üç şanlı oymağımız!

Birincisi Azerbaycan,

İkincisi Geldanistan,

Üçüncüsü Arz-ı Kenan,

Fıskırdı üç kaynağımız!

Gök ordumuz sağa vardı,

Çin'i baştan başa sardı,

Hiyong-nular bu Hanlardı,

Set olmadı tutağımız!

Kara ordu gitti, İskit,

Ülkesinde yaptı bir çit.

"Atilla ol, Şalon'a git",

Sözü oldu adağımız!

Kızıl ordu dağlar aştı,

Efganlarla çok savaştı,

Bir alayı Hind'e taşı,

Sind oldu bir ırmağımız.

Sarı ordu tekin durdu,

Şehir yaptı, çiftlik kurdu,

Uygurların bu iç yurdu,

Kaldı ana toprağımız!

Yüce Tanrı Oğuz Han'ı,

Göndererek Türk hakanı,

Birleştirdi beş Turan'ı,

Doğdu güneş sancağımız!

Oğuz Han'dan sonra Hanlar

Kazandılar yüce şanlar,

Bilinmek için bu boş anlar,

Şahnamedir sorağımız,

Yıllar geçti bir an geldi,
Türk Tahtına İlhan geldi,
Sağdan, soldan düşman geldi,
Kurulmuştu tuzağımız.

Verilmedi bir dem soluk,
Kanlar aktı oluk oluk,
Öldü bütün çoluk çocuk,
Han, Bey, Çeri, Uşağımız.

Yalnız Nököz ile Kıyan
İki kızı alıp yayan,
Bir sarı dağa attılar can
Bunlar oldu kaçacağımız.

Dağdan dağa hep gizlice,
Yürüdüler beş-on gece,
Bir tan vakti gayet ince,
Bir iz oldu uğrağımız!

Bu iz yolu çok uzattı,
Sonra Alageyik çattı,
Bir dik yardan bizi attı,
Kanadı her bucağımız!

Bir de baktık yeşil bir bağ
Her tarafı bir yüce dağ,
Geniş, fakat sıkı bir ağ,
Dedik ne hoş bu ağımız!

Alageyik çayır yerdi
Yavrusunu emzirirdi,
Bizi gördü meme verdi,
Oldu Ana Kucağımız!

Dörtyüz sene burda kaldık,
Geyik arttı, biz çoğaldık,
Çıkamadık İşe daldık,
Pek şenlendi konağımız!

Elma,erik çoktu yedik,
Demir bulduk, ör işledik,
"Bir gizli yol bulsak" dedik,
Dağ delerdi bıçağımız!

Kurt'tan hali iken bu yurt,
Bir gün peyda oldu bir kurt,
Bir geyiğe attı avurt,
Gördü çoban yamağımız!

Kurt bir delik buldu,gitti,
Bir demirci takip etti,
Ocak yaktı taş eritti,
Açıldı yol kapağımız!

Büyük sevinç, büyük müjde,
Bayram yaptık kentte,köyde,
Torun, oğul, baba, dede,
Büyüğümüz, ufağımız!

Demircye Bozkurt dendi
Han tanıldı,taç giyildi,
Yoldan önce kendi indi,
Sağ elinde bayrağımız!

Börteçine kurdun adı,
Ergenekon yurdun adı,
Dörtyüzsene durdun hadi,
Çık ey, yüzbin mızrağımız!

Oldu sana Kaf bu eşik,
Tarih kaldı delik,deşik,
Artık yeter bu taş beşik,
Oldu körpe yatağımız!

Uzarlarda hoş ölkeler,
İssız yurtlar seni bekler,
İşte Kıpçak, işte Kaşgar,
Ta karşıda Gökdağ'ımız!

Tarhandagı gözler seni;
Tanrı orada sözler seni,
Dört asırdır özler seni,
Tukin dağda otağımız!

Turan, eski toprak bize;
Hind, bir altın konak bize;
Çin köşkleri kışlak bize,
Tuna boyu yaylağımız!

Yunus gibi çıktık Hut'tan!
Büyük yurda küçük yurttan,
Geyik girdik, doğduk kurttan.
Kılıç oldu orağımız!

Sarlık gitti, Uygurlandık.
Soyumuzla gururlandık.
Şamanlardan uğurlandık.
Pirler oldu yadağımız!

İlk yayıldık: Beşbalık'a!
Karakurum, Elmalık'a
Çin başladı zorbalığa,
Ezdi onu tokmağımız!

Sağa sola gitti ordu;

Hind’e, Rum’a bir baş vurdu.
Altın yuta düzen kurdu.
Yine eski yasağımız!

Alplerimiz girdi harbe,
Düşmanlara attı darbe;
Şimal, cenup, şarka, garbe,
Akın etti kısırağımız!

Türk ayağı hangi yurda,
Basmışsa baş eğdi kurda!
“Gökhan orda, Akhan burada! ”
Dedik gitti ayağımız!

Tümen, Çin’e akın etti.
Efrasiyab, Rum’a gitti.
Tomris adı göğ’e yetti.
Hüsrev oldu tutsağımız!

Teleleri, Aktürkman’ı
Toplamıştı Soğd’un Hanı,
Çapul etti Eşkân(i) , yân’ı
Sevinç adlı soğdağımız!

İlhan Moka, Bilge Kağan,
Gaznevi’den Mahmut Sultan,
Selçuklulardan Alparslan Han,
Birer şanlı koçağımız!

Askerliği gördü atsız.
Harzem Şah’ı oldu atsız.
Bugün hakan, dün bir adsız:
Böyle kayar kızıağımız!

Tonguz, Çin’e hakan oldu.
Hıtay Türk’ü üryan oldu.

İlk düşünen Gür Han oldu,
“Birleşmeli ocağımız”!

Cengiz bunu tasarladı.
Dört bucağa ılgarladı.
Türk soyunu toparladı,
Turan oldu öz bağımız!

Oğuz Han’dan beri mühmel,
Kalmış idi büyük emel.
Yüce dilek uzattı el.
Ele geçti arağımız!

Gökten yüce yıldızımız!
Bir devr açtı her hızımız!
Atilla bir Kırgız’ımız!
Timurleng bir Kazak’ımız!

Fatih aldı İstanbul’u.
Babür, Hind’e eğdi yolu.
Nadir sarstı sağı solu...
Oldu bir son taslağımız!

Bundan sonra talih döndü,
Yıldızımız yine söndü,
Karşımızda Rus göründü...
Kesildi yurt otağımız!

Kırım, Kazan heder oldu!
Tuna, Kafkas beter oldu!
Türkistan’da neler oldu?
İşitmedi kulağımız!

Yurt girince yâd eline,
Ergenekon oldu yine!
Çıkmaz mı bir Börteçine?

Nurlanmaz mı erağımız...

ZİYA GÖKALP

Makale: Türkolog Fatih Mehmet Yiğit

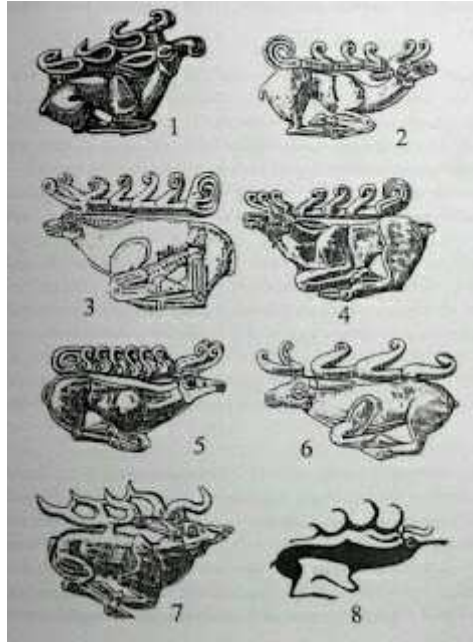

Figure 8. Spread of similar animal images on the territory of Eurasia in the end of the IX-VIII centuries BC. A hypothetical road, along which the objects with similar images were found, is marked by dotted line. 1-Tan Shao, Li-Ming, deer, rock drawing, stone; 2-3-Tava, Arakha, deer, talisman, stone; 4-Tava, Ortaa-Sargol, deer, rock drawing, stone; 5-Akai, Bukhara, deer, mirror, bronze; 6-Akai, Buzay, elk, rock drawing, stone; 7-Mongolia, Mongolian Altai, deer, rock drawing, stone; 8-Mongolia, Khentiy, elk, deer, sculpture, stone; 9-Orius, deer separator for bronze bridle; 10-Akai, Bukhara, goat, mirror, bronze; 11-Chia, Inner Mongolia, deer, dagger, bronze; 12-Gresty, Argos, goat, vessel clay; 13-Gresty, Argos, C 209 horse, vessel clay; 14-15 Iran, Salk B, bull, vessel clay; 16-Iran, Salk B, horse, vessel clay; 17-Chechen, Kaban, deer, belt buckle, bronze.

Çiftleşme mevsimi boyunca Ala Geyikler (*Cervus elaphus*), bir eş için savaşılmaya hazırlanırlar ve boynuzlarına ‘kadife’ dökerler. Bunu neden yaptıklarına dair ortada 2 fikir vardır. Birincisi, kadifelerin dökülmesinin kızıl geyiklerde kaşıntıya yol açtığını düşünürler. Bu nedenle Ala geyikler, boynuzlarını ağaçlara ve etraftaki yapraklara sürterler. Bu sürtme sonucunda bir kısmı boynuzlarında kalır. İkincisi ise, Ala geyiklerin boyun kaslarını güçlendirmek ve boyunlarını güzel kokularla işaretlemek için ağaçlara sürttüklerini düşünürler. Her ikisinin de

doğru olduğu durumlar olabilir. Hayat ağacı ile ilişkilendirilmesinin bir nedeni de bu görünüm olmalı.

Keçi dağdan aşar
Koyun yardan düşer

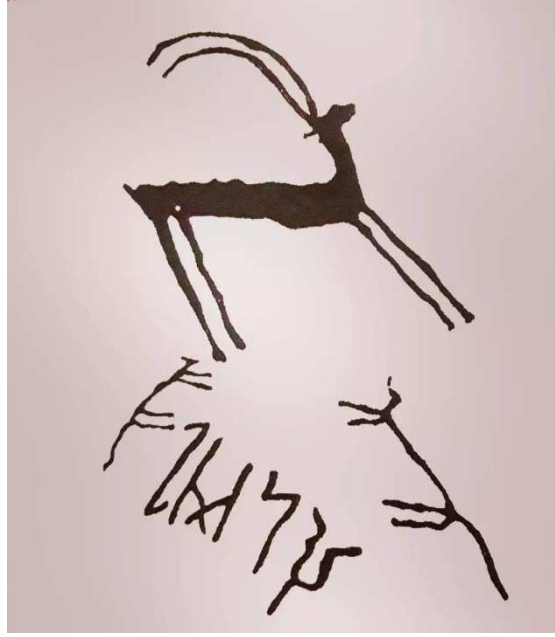
Türk Atasözü

Anlamı; Aklını ve zekasını kullanan, azmeden, gayret eden, inat eden, idealist ve çalışkan insanları hiçbir engel durduramaz. Onlar; tüm engelleri aşar, başarı sağlar, bir Dağkeçisi misali; zirvelere erişir, hedeflerine ulaşır.

Diğer yandan; aklını ve zekasını kullanmayan, düşünmeyen, sorgulamayan, onun bunun sözüyle, sürü misali hareket edenler ise başarısız olurlar, hüsrana uğrarlar.

Yaban Dağ Keçilerindeki; özgüven, delilik, cesaret ve özgürlük tutkusu Gök-Türk Kağanlığına ait bir çok yazıtta, İskit ve Hun dönemine ait birçok arkeolojik eserde (Özellikle Tamgalısay ve Saymalıtaş kaya resimlerinde) Dağ keçisi tamgası olarak kendisini göstermekte, Türkçemizde kullanılmakta olan: "Deli inatçı keçi, Keçi gibi inatçı" gibi deyimlerimiz; kimsenin cesaret edemeyeceği, tahmin edilmesi zor, sıradışı, imkansız gibi görünen işleri yapanlar için halen söylenmektedir.

Ayrıca Dağ Keçisi Tamga ve sembolü; Türklerin gücünü, çevikliğini, savaşçılığını, azmini ve kararlılığını betimleyen en eski Türk sembol ve tamgalarındandır. Dağ keçisinin yüksek Dağlarda, erişilmez zirvelerde gezmesi, Gök-Yüzüne yakın olması, Türklerin Tanrı inancında, bu hayvanın kutlu olduğu düşüncesini de doğurmuştur. Bu nedenle Tanrı katına erişmek, Tanrı'dan Kut almak için, uğur ve talih getirmesi için; taş bitiklerden (yazıtlarından), kaya resimlerine, kıyafetlerden, halı ve kilimlere değin Dağ Keçisi Türklerde sembol olarak kullanılmıştır. Ayrıca Türkiyede iki büyük Yörük-Türkmen taifesi; Sarıkeçili, Karakeçili Boyu ismi ile anılmaktadır.

Gö/üç-açâ: Güç Aça/Göç Aça veya Göçe/Gökçe

(Göge yol açmak: Ulu Tanrıdan; kut, güç, ülüş almak anlamında, kaya resimlerindeki iki Gök Börü ve Dağ Keçisi sembolü de bu anlamı desteklemektedir.)

Talas, Kuru-Bakayır Bengü Bitik Taş

(Türkçe kaya yazıtı)

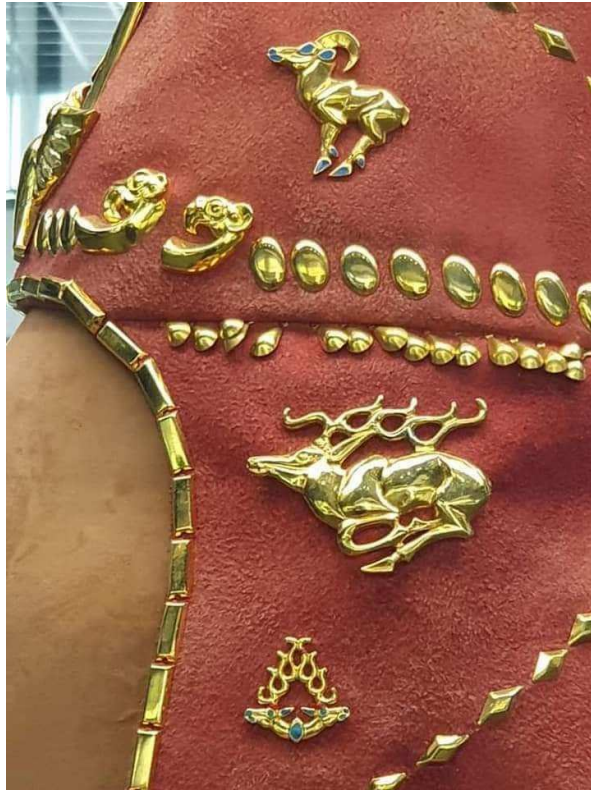
Okuma ve Anlamlandırma: Fatih Mehmet Yiğit

Türk inanç, kültür ve sanatında; Geyik, Dağ Keçisi, At, Gök-Börü (Gök-Kurt) sembol ve motifi önemli bir yer tutar. Bu inanca göre bu semboller yol gösterici Tanrı katına erişebilen kutlu hayvanlardır. Geyiğin ve Dağ keçisinin boynuzları Hayat ağacını andırır ve Hayat ağacı ile ilişkilendirildiğinden göge Tanrı katına uzanır. Yine Dağ keçisinin yüksek dağ zirvelerinde dolaşması onun göge Tanrı katına yakın Kutlu bir hayvan olduğu düşüncesini doğurmuştur.

Bu nedenle Türklerce; Geyik, Dağ Keçisi, At, Koç gibi kutlu hayvanların iyi insanların ruhlarını Tanrı katına sırtında taşıdığına inanılmıştır. Günümüzde koç başlı Türk mezar taşları bu inancın bir tezahürüdür. Yine Gök-Börü; Türk Destan ve Mitlerinde Türklere yol gösteren, yolbaşçılık eden Tanrı, buyruğunu taşıyan Kutlu bir semboldür.

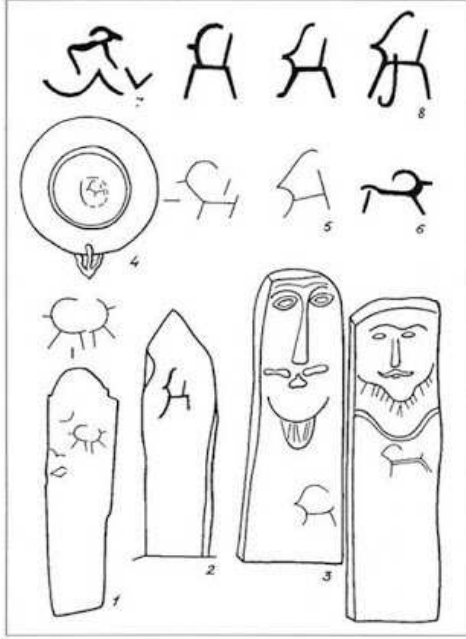

Таблица X. Датированные изображения горных козлов.

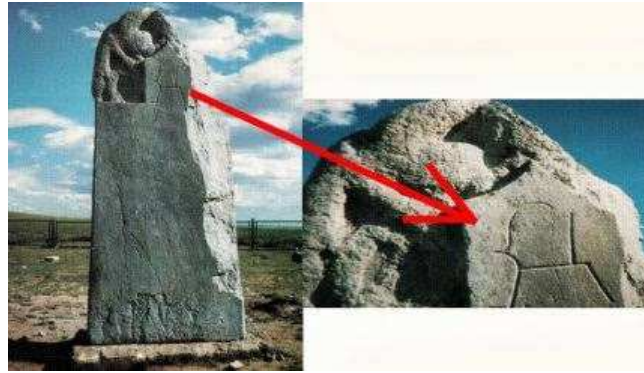

M.Ö. 6 Yüzyıl İskit/Saka/Türk Altın takı sanat eseri üzerinde; Türklerin kadim sembolü Börü/Bozkurt, Dağ Keçisi (Dağ keçilerinin gövdesi Türklerin en eski tamgası olan Baş tamgası şeklinde) ve Hayat ağacı motifleri bulunmakta, obje uçlarında cıngıllı bulunmaktadır. Kadim Gök-Tanrı Türk kültür

Türkolog: Fatih Mehmet YİĞİT